

Abstrakt

Sexuell hälsa är viktigt ur ett folkhälsovetenskapligt perspektiv. Statens folkhälsoinstitut har fastställt att möjlighet till trygghet och säker sexualitet är fundamentalt för individens upplevelse av hälsa och välbefinnande. Sexuell hälsa bland ungdomar bör främjas och hälsorisker förknippade med sexuellt beteende kan förebyggas genom undervisningen i sex och samlevnad. **Syfte:** Syftet med studien var att undersöka hur eleverna i årskurs ett på studieförberedande program vid Härnösands gymnasium har upplevt undervisningen i sex och samlevnad [SeSam]. **Metod:** Studien genomfördes med kvalitativ metod och datainsamling skedde via semistrukturerade intervjuer. Materialet bearbetades med en tvärgående analys genom systematisk textkondensering. **Resultat:** Analysen resulterade i två huvudkategorier, *innehåll* och *undervisning* med tre underkategorier vardera.

Innehåll – kunskapsutveckling, åsikter och önskemål. *Undervisning* – undervisningsform, delaktighet och önskemål. **Slutsats:** SeSam har mest handlat om könssjukdomar. Några deltagare har fått nya kunskaper efter SeSam, andra inte, alla är dock positiva till SeSam. Önskemål om mer undervisning kring frågor om sexuella läggningar, könsroller, jämlikhet, jämställdhet, normer, ideal och medias påverkan. Undervisningen har känts avslappnad, inte stel eller pinsam men lektionerna var lite långa. Alla deltagare upplever att de har varit delaktiga och kunnat påverka undervisningens innehåll. Värdningsövningarna upplevs som både intressanta och jobbiga. En föreläsare som komplement skulle göra det lättare att relatera till verkligheten.

Nyckelord: Gymnasiet, Hälsöfrämjande, Intervention, Sex och samlevnad, Undervisning

SeSam

En undersökning av gymnasieelevers upplevelser av sex- och samlevnadsundervisning vid Härnösands gymnasium

NORDIN IDA

Mittuniversitetet, Sundsvall
Institutionen för hälsovetenskap
Folkhälsovetenskap, GR (C)
Maj 2011

Förord

Jag vill tacka Mona Sjöström som gav mig möjligheten att genomföra denna studie.

Tack till alla deltagare som ställde upp och delgav sina upplevelser kring undervisningen i sex och samlevnad.

Stort tack till Evelina Landstedt, utan ditt engagemang och dina kloka ord hade jag aldrig kunnat genomföra detta.

Patrik Lord, tack för ditt otroliga tålamod.

Ida Nordin
Sundsvall 2011-05-21

Innehållsförteckning

1. Bakgrund.....	4
1.1 Sexuell hälsa	4
1.2 Situationen i Sverige.....	4
1.3 Sex- och samlevnadsundervisning.....	5
1.4 Hälsöfrämjande teorier	7
1.5 SeSam - ett konkret exempel på en intervention	8
1.6 Studiens betydelse	9
2. Syfte och frågeställning.....	10
3. Metod.....	11
3.1 Kontext	11
3.2 Rekrytering av deltagare.....	12
3.3 Intervjuguide.....	12
3.4 Intervjuerna.....	12
3.5 Analys	13
3.6 Etik.....	14
3.7 Förförståelse	14
4. Resultat.....	15
4.1 Innehåll	15
4.2 Undervisning	17
5. Diskussion	19
5.1 Sammanfattning av resultatet	19
5.1.1 Sex- och samlevnadsundervisningens innehåll	19
5.1.2 SeSam som hälsöfrämjande strategi	21
5.1.3 SeSam - vision & mål.....	22
5.2 Metoddiskussion.....	23
5.2.1 Trovärdighet.....	23
5.2.2 Bekräftelsebarhet	23
5.2.3 Följsamhet	24
5.2.4 Överförbarhet.....	24
5.2.5 Övriga metodreflektioner	25
5.2.6 Förslag på framtida studier	25

6. Slutsats.....	26
Referenser	27
Bilaga 1 Informationsbrev	29
Bilaga 2 Intervjuguide	30

1. Bakgrund

1.1 Sexuell hälsa

Sexuell hälsa är omfattande och består bland annat av sexuellt överförbara infektioner [STI], graviditet, relationer, identitet, kroppsuppfattning, kärlek, intimitet, värderingar, genus och jämställdhet (Tolman, Striepe, & Harmon, 2003). World Health Organization [WHO] definierar sexuell hälsa enligt följande:

"Sexuell hälsa är ett tillstånd av fysiskt, emotionellt, mentalt och socialt välbefinnande i förhållande till sexualitet, det är inte endast frånvaro av sjukdom, dysfunktion eller svaghet. Sexuell hälsa kräver ett positivt och respektfullt förhållningssätt till sexualitet och sexuella relationer, liksom möjligheten att få njutbara och säkra sexuella erfarenheter, fria från tvång, diskriminering och våld" (WHO, 2006, s.5).

Varje dag smittas nästan en miljon människor av någon form av STI, inklusive HIV (WHO, 2007, s.iii). STI är därmed ett vanligt folkhälsoproblem med hälsokonsekvenser för tusentals barn och vuxna (Abel & Fitzgerald, 2006). I västvärlden har hälften av alla ungdomar i åldern 15-19 år haft samlag och denna åldersgrupp har en högre grad av oplanerade graviditeter och STI jämfört med andra åldersgrupper. Det är även mer sannolikt att ungdomar har flera sexpartners och mindre benägenhet än äldre att förhindra att dels drabbas av och dels föra vidare STI (Abel & Fitzgerald, 2006). Teoretiskt sett skulle kunskap inom sex och samlevnad ge personer större möjlighet att fatta rationella beslut huruvida man ska ha säkert sex eller ej (Abel & Fitzgerald, 2006). Utvecklad sexualundervisning är därmed en relevant del för hälsofrämjande insatser bland befolkningen.

1.2 Situationen i Sverige

Inom svensk folkhälsopolitik är det målområde 8. *Sexualitet och reproduktiv hälsa* som berör ämnet. Statens folkhälsoinstitut [FHI] har fastställt att möjlighet till trygg och säker sexualitet är fundamentalt för individens upplevelse av hälsa och välbefinnande (FHI, 2009). Ekstrand (2008, s.13) skriver att Sverige i ett internationellt perspektiv har en mycket god sexuell och reproduktiv hälsa med låg förekomst av tonårsgraviditeter och aborter, subventionerade preventivmedel och obligatorisk sexualundervisning i skolan. Det som dock oroar är den höga förekomsten av klamydia bland unga i åldern 15-29 år samt de risker ungdomar tar med sexuella kontakter (Ekstrand, 2008, s.13).

I en nyligen publicerad svensk studie med deltagare i åldern 15-29 år uppgav 79 procent av kvinnorna och 78 procent av männen att de upplever ”*ingen eller liten risk att smittas av klamydia*”. Nittiotvå procent av kvinnorna och 93 procent av männen uppgav också att de upplever ”*ingen eller liten risk*” att smittas av HIV (Tikkanen, Abellsson, & Forsberg 2011, s.90-91). Uppfattningen att HIV inte är ett problem har konsekvenser för unga, nu för tiden talas det inte så mycket om riskerna kring HIV och denna ignorans från myndigheter kan på sikt faktiskt leda till ökad förekomst av HIV bland unga i Sverige (Christiansson, 2006, s.67-68).

Resultatet från en studie utförd i Sverige visar att attityden till kondomanvändning är negativ bland unga trots att de är medvetna om riskerna (Larsson, Eurenus, Westerling & Tydén, 2006). I studien utförd av Tikkanen et al. (2011, s.119) uppgav ungefär hälften av både kvinnorna och männen att de hade haft oskyddat samlag vid senaste sextillfället med en ny/tillfällig partner som inte var bekant sen tidigare. Denna bristande kondomanvändning bland unga förklaras i två andra studier med att ungdomarna bedömer risken när det gäller sexpartners utifrån hur väl de känner vederbörande eller efter intuition och känslor (Herlitz & Ramstedt, 2005; Marston & King, 2006). Uppfattningen av hur han eller hon framträder, agerar, klär sig, om de uppfattas som ”rena” eller ”orena” är avgörande. Det framkom även att kondomer kan vara stigmatiserande och associerade med brist på tillit, att be om kondom kan tolkas som att man bär på STI eller att partnern inte är tillförlitlig. Sex utan kondom betyder motsatt att personerna litar på varandra. P-piller minskar också sannolikheten för kondomanvändning (Herlitz & Ramstedt, 2005; Marston & King, 2006). Larsson et al. (2006) menar att sexualundervisningen i skolan med små medel skulle kunna göra skillnad och förändra ungdomarnas attityder.

1.3 Sex- och samlevnadsundervisning

Sexualupplysning är ingen ny företeelse, under flera århundraden har böcker om kärlekskonst publicerats (Centerwall, 2000, s.23). Sedan 1700-talet har kravet på sexualupplysning gått hand i hand med de sexuellt överförbara infektionernas utbredningar och sedan år 1955 är sexualundervisningen i den svenska skolan obligatorisk (Centerwall, 2000, s.23,26). På gymnasieskolan har rektorn ett särskilt ansvar för att eleverna får kunskap inom sex och samlevnad. Enligt läroplanen ska sex och samlevnad vara integrerat i flera ämnen för att eleverna ska få ett helhetsperspektiv (Nilsson, 2005, 172).

Enligt Centerwall (2000, s.140) bör beskrivningar av STI inte utgöra huvuddelen i sex- och samlevnadsundervisningen. Frågor kring identitet och självkänsla har ofta större betydelse för ungdomar än de sexuella handlingarna. Rädslan för att göra bort sig och bli utskrattad eller göra något pinsamt kan vara frågor som går före rationella beslut kring sin egen sexualitet. Vem är jag? Vad tycker andra om mig? Är jag normal? Duger jag? kan vara frågor som ungdomarna söker svar på (Centerwall, 2000, s.11). Att hoppa över frågor som rör identitet och lägga fokus på sexuella handlingar och att skydda sig innebär därmed att undervisningen missar att ta upp det mest centrala i tonårslivet, sex- och samlevnadsundervisningen bör därför alltid ha med frågor som rör självupplevelse och identitet (Centerwall, 2000, s.46). Sexualupplysning kan betraktas som ett ”trubbigt instrument” om den endast utgår från de vuxnas avsikter, sex- och samlevnadsundervisning måste ske i dialog mellan lärare och elever (Centerwall, 2000, s.50). Det har även blivit centralt med jämställdhetstänkande i undervisningen beträffande manligt och kvinnligt, tjejer och killar bör behandlas lika och traditionella könsrollsattityder bör ifrågasättas (Centerwall, 2000, s. 18).

Tonåren har stor betydelse för att forma synen på sexualitet och kärlek (Centerwall, 2000, s.14). Sexualundervisning i gymnasieskolan spelar stor roll då sexualdebuten ligger inom åldern då man går i gymnasiet, den genomsnittliga åldern för sexuell debut i Sverige är 15,9 år för kvinnor och 16,4 år för män (Tikkanen et al. 2011, s.72). Regeringen menar att sexuell hälsa bland ungdomar bör främjas och undervisning i sex och samlevnad i skolan bör innehålla både fysiska och psykiska perspektiv på sexualitet. I proposition 2007/08:110 betonas att hälsorisker förknippade med sexuellt beteende kan förebyggas genom dels saklig sexualkunskap och dels genom att stärka individens egen identitet och förmåga att hantera relationer till andra människor (Regeringens proposition [Prop.] 2007/08:110, s.85). Ur ett folkhälsovetenskapligt perspektiv är det särskilt angeläget att främja sexuell hälsa bland ungdomar eftersom uppväxten lägger grunden för synen på sexualitet och förutsättningarna för det fortsatta sexuallivet (Prop. 2007/08:110, s.86).

1.4 Hälsofrämjande teorier

Genom att använda sig av teorier och modeller vid hälsofrämjande insatser ökar chanserna att nå de förutbestämda målen markant. Detta genom att teorierna informerar om vilka element fokus bör ligga på när en intervention planeras (Nutbeam, 2004, s.vii, 2). Hälsofrämjande arbete handlar ofta om empowerment vilket innebär att stärka förmågan hos människor att ta mer kontroll över sin egen hälsa (Naidoo & Wills, 2007, s.219). Detta sker genom information, undervisning och kommunikation vilket är en accepterad uppsättning strategier för inläring som gör det möjligt för människor att fatta egna hälsobeslut (Naidoo & Wills, 2007, s.220-221). Vid hälsofrämjande insatser inom sex- och samlevnadsundervisning skulle sändare-mottagare/communication behaviour change model och en empowermentstrategi som bygger på top-down bottom-up kunna vara aktuella.

I en studie som jämfört sexualundervisningen mellan Nederländerna och Storbritannien framkom betydelsen av god kommunikation tydligt. Storbritannien har markant fler tonårsgraviteter än Nederländerna trots stora likheter i sexualundervisningens struktur (Lewis & Knijn, 2003). Förhållningssättet till ämnet är dock mycket annorlunda mellan länderna. Medan Storbritannien är konservativa och har en negativ ton med fokus på risker är Nederländerna öppna med en positiv och modern syn på sexualitet (Lewis & Knijn, 2003). De vill förmedla samma sak men kommunikationen skiljer sig åt då de lägger fram budskapet på olika sätt. Detta visar hur viktigt det är med rätt sorts kommunikation för att budskapet inte ska förkastas av mottagaren (Lewis & Knijn, 2003).

Vid kommunikation kring hälsorisker är det viktigt att tänka på *sändare – mottagare*, desto känsligare ett ämne är för mottagaren desto viktigare är valet av sändare (Jarlbro, 2010, s.73,75). Sex och samlevnad kan vara ett känsligt ämne och för att lyckas är det viktigt att mottagaren kan lita på sändaren. Mottagarens attityd till sändaren avgör om budskapet bedöms som trovärdigt eller ej, olika mottagare kan således behöva olika sändare för samma budskap (Jarlbro, 2010, s.77). Ett vanligt hinder när budskapet analyseras är att parterna inte använder sig av samma språk, det sändaren uppfattar sig ha sänt tolkas inte på samma sätt hos mottagaren, därav bör språket alltid anpassas efter målgruppen (Jarlbro, 2010, s.80).

Communication behaviour change model beskriver detta mer utförligt i fem kommunikationsdelar: *Källa - meddelande - kanal - mottagare - önskat utfall*. Detta innebär vart budskapet kommer ifrån och hur källan påverkar trovärdigheten i budskapet. Vad som sägs och hur det sägs (Nutbeam, 2004, s.39-40).

Hur meddelandet går ut, exempelvis via undervisning. Vem det är som ska ta emot budskapet och vilka medier de använder sig av samt vilket språk de har, påverkas av kön, ålder, etnicitet, socioekonomisk status och så vidare. Slutligen bör man tänka på vad som önskas med kommunikationen, exempelvis en förändring av ett beteende (Nutbeam, 2004, s.39-40).

Empowerment betraktas ofta som den viktigaste mekanismen inom hälsofrämjande arbete (Braunack-Mayer & Louise, 2008). En empowermentstrategi som bygger på top-down och bottom-up kan vara användbar vid sex- och samlevnadsundervisning. Bottom-up innebär att de som ska påverkas av budskapet vid en intervention får möjlighet att själva identifiera vilka frågor som har betydelse istället för att expertisen gör det. Top-down innebär motsatt ett paternalistiskt beslut där en expert bestämmer vad målgruppen behöver (Braunack-Mayer & Louise, 2008). Top-down misslyckas i större utsträckning då expertisen inte lyckas identifiera vad målgruppen verkligen behöver och det bästa är ett möte på mitten med både önskemål från målgruppen och sådant som experterna tycker är nödvändigt (Braunack-Mayer & Louise, 2008).

1.5 SeSam - ett konkret exempel på en intervention

Enligt läroplanen har rektorn ansvar för att eleverna får kunskaper i sex och samlevnad. År 2008 reflekterade den dåvarande biträdande rektorn vid Härnösands gymnasium över att elevernas möjlighet till utbildning i sex och samlevnad var i princip obefintlig (M. Sjöström, personlig kommunikation, 18 mars, 2011). Skolsköterskan fick samtidigt en förändrad tjänst som gav utrymme att arbeta med detta och projektet SeSam (Sex- och samlevnadsundervisning) föddes. Syftet med SeSam är att undervisningen ska fördjupa elevernas kunskaper om sex och samlevnad samt leda till en förståelse för sexualitetens mångsidighet och att det är en del av vuxenlivet (M. Sjöström, personlig kommunikation, 18 mars, 2011). Intresserade lärare fick gå en utbildning via Skolverket och en plan utformades. Våren år 2009 genomfördes ett pilotprojekt och under höstterminen år 2009 inleddes projektet som skulle fortgå under tre år (M. Sjöström, personlig kommunikation, 18 mars, 2011). SeSam är obligatoriskt för alla elever och upplägget består av lärarledd klassundervisning, gruppssamtal och värderingsövningar. Eleverna ska även vara delaktiga i planeringen av undervisningen och aktiviteterna ska utvärderas och resultatet som framkommer ska användas som underlag till en temadag som kommer att genomföras på höstterminen i åk två (SeSam läsårsplan, s.4).

Den övergripande visionen med SeSam är att:

”Sex- och samlevnadsundervisningen (SeSam) vid Härnösands gymnasium ska vara ett övergripande kunskapsområde samt integrerat i olika ämnen. Eleverna ska bli kompetenta att ta ansvar för sig själva och andra när det gäller kärlek, sexualitet och samlevnad samt i ett livsperspektiv lägga grunden till en trygg och säker sexualitet och en god reproduktiv hälsa” (SeSam läsårsplan, s.2).

Målet med SeSam för elever i årskurs 1 är att:

”Undervisningen ska vara genomsyrad av en positiv syn på kärlek och sexualitet, ha ett inkluderande förhållningssätt och eleverna ska få vara delaktiga och efter förmåga kunna påverka innehållet. Eleverna ska ges möjlighet till fördjupade kunskaper om könsorganens anatomi och fysiologi, preventivmedel och könssjukdomar, om homo-, bi- och transsexualitet. Eleverna ska ges möjlighet till att ifrågasätta sina normer och värderingar samt reflektera över dessa. Utrymme ska ges till frågorna om könsroller, jämställdhet och jämlikhet samt alkohol och sex. Undervisningen ska vara normbrytande och utmanande avseende makt och kön och ske med olika arbetssätt som skapar sammanhang och där goda samtal och reflektion ingår.” (SeSam läsårsplan, s.4).

1.6 Studiens betydelse

SeSam är en i raden av satsningar på interventioner för att främja sexuell hälsa. De flesta hälsofrämjande insatser inom sexuell hälsa följs inte upp, under årens lopp har det förekommit flera förslag på handlingsplaner och övergripande mål för att minska oönskade graviditeter och förekomsten av STI i Sverige utan varken uppföljning eller utvärderingar av resultatet. Uppföljning är viktigt för att få möjlighet att förändra, förbättra och till sist nå bättre resultat (Ekstrand, 2008, s.59; Oakley et al. 1995).

Härnösands gymnasium har sett det som viktigt att följa upp satsningen på SeSam och författaren har fått i uppdrag att undersöka SeSam ur elevernas perspektiv för att se hur de hittills upplevt projektet. Undersökningen är användbar för projektet då den möjliggör eventuella förändringar samtidigt som den ger en bild av framgångsfaktorerna vilket innebär att man får en bild av vad man ska fortsätta att satsa på.

Studien har även betydelse ur ett folkhälsovetenskapligt perspektiv då en granskning av vad eleverna upplever som bra och dåligt med SeSam gör att projektet kan fortsätta utvecklas och därmed ge elever vid Härnösands gymnasium möjlighet till ökade kunskaper kring sex och samlevnad. Detta innebär även att SeSam möjliggör och ger eleverna förutsättningarna för en god sexuell och reproduktiv hälsa, vilket också förebygger sexuell ohälsa (Abel & Fitzgerald, 2006; Larsson et al. 2006) Även andra skolor kan ta del och lära av studiens resultat.

2. Syfte och frågeställning

Avsikten med uppsatsen var att genomföra en undersökning av SeSam för Härnösands gymnasiums räkning.

Syftet med studien var att undersöka hur eleverna i årskurs ett på studieförberedande program vid Härnösands gymnasium har upplevt undervisningen i sex och samlevnad.

Följande frågeställningar avsågs att besvaras:

- Har eleverna upplevt att undervisningen gett dem nya kunskaper i sex och samlevnad?
- Vad har eleverna upplevt att SeSam innehållit?
- Hur har eleverna upplevt att undervisningsformen inom SeSam varit?
- Har eleverna upplevt att de har varit delaktiga och haft möjlighet att påverka undervisningens innehåll?

3. Metod

Då syftet med studien var att undersöka hur eleverna upplevt undervisningen i sex och samlevnad utifrån SeSams syfte och mål var kvalitativ metod att föredra.

Kvalitativa metoder lämpar sig för att utforska människors erfarenheter, upplevelser, tankar, förväntningar och attityder inom ett visst område (Malterud, 2009, s.29-30). Vid studier med fokus på mänsklig erfarenhet brukar en fenomenologisk ansats användas (Malterud, 2009, s.29). Fenomenologi är en filosofisk inriktning om hur individer skapar mening i den värld de lever i och är en form av förståelse där människors personliga erfarenheter räknas som giltig kunskap. En analys ur ett fenomenologiskt perspektiv innebär att man vill utveckla sin kunskap om individens erfarenheter inom ett visst område, det är dock viktigt att författaren bortser från sina egna förutfattade meningar när man ska förstå individens värld (Malterud, 2009, s.50,99). Studien har dock endast inspirerats av den fenomenologiska ansatsen då studien har fokuserat på upplevelser och erfarenheter etcetera samt att författaren har strävat efter neutralitet i förhållande till förutfattade meningar vid dataanalysen.

3.1 Kontext

Härnösand är en mindre stad belägen vid kusten i mellersta Sverige. År 2010 hade Härnösands kommun 24 611 invånare (Statistiska centralbyrån). Härnösands gymnasium erbjuder många program med olika karaktär och är uppdelat i studieförberedande, yrkesförberedande, estetisk eller individuell inriktning. Gymnasiet har cirka 900 elever och cirka 120 personer anställda (Härnösands kommun). Deltagarna i studien var elever studerande i årskurs ett på studieförberedande program, samhällsvetenskapliga programmet och naturvetenskapsprogrammet. Författaren blev erbjuden att undersöka SeSam utifrån elevernas upplevelser på uppdrag av Härnösands gymnasium. All kontakt med skolan har skett via skolsköterskan som är ansvarig för SeSam.

3.2 Rekrytering av deltagare

Rekrytering av deltagare skedde genom att författaren i sällskap med skolsköterskan gick ut i fem grupper bestående av blandade klasser i årskurs ett på studieförberedande program och informerade om studien muntligt. Grupperna var utvalda av skolsköterskan utifrån hur långt de kommit med SeSams undervisning och totalt informerades 85 elever. Efter den muntliga informationen fick alla elever ett informationsbrev (se bilaga 1) med nödvändig information om studien samt författarens kontaktuppgifter så att eleverna fick möjlighet att fundera och anmäla sig själva utan att lärarna visste vilka som deltog. Fem elever (två killar och tre tjejer) anmälde sitt intresse genom att ringa eller säga till direkt i klassen, eleverna var studerande vid samhällsvetenskapliga programmet och naturvetenskapsprogrammet.

3.3 Intervjuguide

Intervjuguiden var utformad utifrån målen för årskurs ett i SeSams läsårsplan och studiens frågeställning. Intervjuguiden delades upp i inledande frågor, mellanliggande frågor och avslutande frågor för att få en mjuk start och komma igång, gå in djupare och sist få ett bra avslut (Bryman, 2011 s.423). Teman som berördes var undervisningsform, effekt, innehåll och framtid (se bilaga 2). För att prova intervjuguiden genomfördes en testintervju, detta gjordes med en person som gick i årskurs tre på gymnasiet, dock utan anknytning till Härnösands gymnasium (Bryman, 2011, s.258).

3.4 Intervjuerna

Intervjuerna för insamling av data genomfördes på skolan i bibliotekets tysta rum, en miljö som deltagarna kände sig bekväm i samtidigt som de slapp göra sig besvär med att söka upp en annan plats (Bryman, 2011, s.421). Totalt genomfördes fem intervjuer. Intervjuerna var semistrukturerade och frågorna var öppna och inte ledande. Frågorna behövde inte komma i den ordning som presenteras i intervjuguiden men alla frågor berördes (Bryman, 2011, s.415, 419). Semistrukturerade intervjuer valdes då de ger deltagaren stor frihet att utforma sina svar och subjektiva åsikter samt upplevelser kring ämnet kommer fram. Vid en kvalitativ intervju har intervjuaren även möjlighet att ställa följdfrågor för att skapa större förståelse. Fem semistrukturerade intervjuer är dock tidskrävande, först och främst att intervjua och sedan ska alla intervjuer transkriberas. Det transkriberade materialet innebär sedan mycket papper som ska gås igenom vid analysen (Bryman, 2011, s.413,429).

3.5 Analys

Alla intervjuer spelades in och transkriberades ordagrant. Avsikten med att transkribera och få ut samtalet skriftligt är att fånga upp det som på bästa sätt representerar det som deltagaren avsåg att meddela (Malterud, 2009, s.78). Efter att intervjuerna transkriberats ordagrant lyssnades de om och skrevs om till skriftspråk. Detta gjordes eftersom när ett samtal återges ord för ord i text sker ofta en förvrängning av händelsen, en ordagrann återgivning kan återspegla något annat än vad man hörde i samtalet vilket innebär att texten i viss mån måste redigeras vid överföring från tal till skrift (Malterud, 2009, s.78-79).

En tvärgående analys genomfördes med hjälp av systematisk textkondensering (Malterud, 2009, s.96). En tvärgående analys sammanfattar information från många olika informanter och systematisk textkondensering är lämplig för att utveckla beskrivningar (Malterud, 2009, s.96-97).

Med vägledning av den analysprocess som beskrivs i Malterud (2009, s.100-102, 106) analyserades materialet systematiskt i flera led. Först lästes texten för att skapa en helhetsbild och finna gemensamma teman, därefter togs de meningsbärande enheterna ut genom att identifiera textstycken som innehöll kunskaper inom de teman som kom fram efter att texten lästs i sin helhet. De meningsbärande enheterna kondenserades och kodades genom att textstycken med närliggande temakategorier fick en kod för innehållet. Materialet sorterades och ställdes upp i en matris med huvudkategorier och underkategorier (se tabell 1). Materialet lästes flera gånger fram och tillbaka för att försöka se olika nyanser och jämföra med originalutskriften för att undvika att saker togs ur sitt sammanhang (Malterud, 2009, s.100-102, 106).

Tabell 1. Illustration av matris vid dataanalys

Citat	Kondensering	Underkategori	Huvudkategori
”Det kändes som om de tog upp väldigt mycket om könssjukdomar och det vore bra om man breddade och tog in fler saker”	Vore bra om de breddade ämnet och inte la huvudfokus på STI	Önskemål	Innehåll

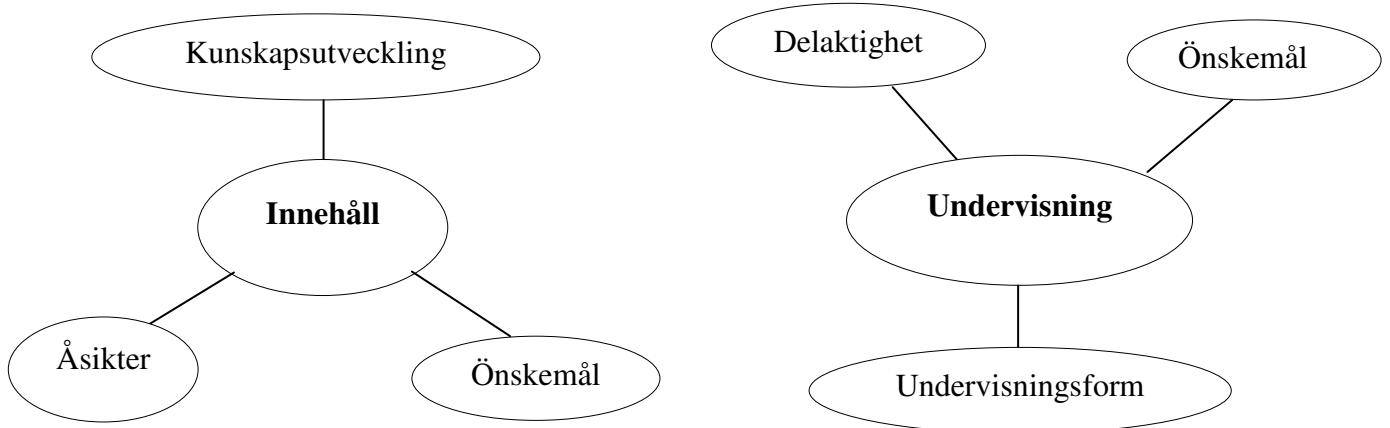
3.6 Etik

Sex och samlevnad kan vara ett känsligt ämne, därför var det viktigt att tydliggöra för deltagarna att intervjun inte handlade om personliga erfarenheter eller just vilka specifika kunskaper de tillgodosett sig, utan att fokus låg på upplevelsen av undervisningen och själva projektet i sig. Deltagarna i studien fick själva anmäla sitt intresse utan att lärare visste vilka som deltog. Deltagandet i studien var frivilligt och konfidentialitet underströks. Deltagarna fick information om att det enbart var författaren som visste personens identitet och att de skulle förbli anonym i det publicerade materialet. Utifrån informationskravet och samtyckeskravet informerades deltagarna grundligt om studien och fick sedan ta ställning om den ville delta eller ej (Bryman, 2011, s.131-132, 135). Deltagarna fick även information om att de när som helst kunde ta bort det de sagt eller välja att inte svara på frågor samt att de när som helst kunde avbryta sitt deltagande. Ingen ska kunna känna igen deltagarna efter att materialet transkriberats och publicerats, därmed har konfidentialitet tillgodosetts (Bryman, 2011, s.132).

3.7 Förförståelse

Författarens förförståelse grundat utifrån egna erfarenheter var att sex- och samlevnadsundervisning kan vara väldigt ”fyrkantigt” med fokus på STI och kondompropaganda. Det kan även vara svårt för många lärare att förstå elevernas livsvärld, vad deras bekymmer är, vilka frågor de söker svar på och undervisningen går förbi eleverna utan att göra större intryck då de befinner sig på en annan nivå. Författaren har dock strävat efter att förbise denna förförståelse vid dataanalysen och försökt ha ett öppet sinne för deltagarnas berättelser.

4. Resultat

Analysen ledde fram till två huvudkategorier med sex underkategorier. Frågeställning ett och två besvaras i kategorin "innehåll". Frågeställning tre och fyra besvaras i kategorin "undervisning".

4.1 Innehåll

Deltagarna upplevde att SeSam främst har handlat om könssjukdomar. *"De har gått igenom olika saker men mest om könssjukdomar"*. Utöver det hade undervisningen berört känslor, relationer, sexuell läggning, alkohol och preventivmedel. En deltagare nämnde även droger, abort och könsorganens anatomi. Några ansåg att undervisningen tagit upp lite grann angående könsroller, jämlikhet, jämställdhet medan andra ansåg att det inte tagits upp alls. Ingen av deltagarna visste vad ordet normer betydde och alla delade åsikten om att det inte tagits upp alls i undervisningen.

Kunskapsutveckling

Angående kunskapsutveckling var det delade meningar. Några hade fått ökade kunskaper efter SeSam, exempelvis symptom på könssjukdomar. *"Det var väldigt mycket som man redan visste, men man har ju lärt sig lite, symptom på könssjukdomar och sådant där. Det är mycket man redan kan men man lär sig alltid något nytt"*

Andra deltagare ansåg att de inte lärt sig något nytt efter SeSam, *"För mig var SeSam bara repetition"*. Detta betydde dock inte att de ansåg att SeSam var överflödigt utan menade att även om de redan hade kunskapen fanns det säkert andra som hade fått nya kunskaper.

Åsikter

Det visade sig att SeSam var uppskattat bland alla deltagare, alla hade något positivt att säga om SeSam även om de inte hade lärt sig något nytt. SeSam beskrevs som särskilt viktigt då alla inte pratar med sina föräldrar om sådana frågor utan skolan och media är de arenor som förmedlar kunskapen. *"SeSam är jättebra för alla pratar ju inte om sådana saker med sina föräldrar och man lär ju sig i skolan eller via media och där får man ju en sned bild"*.

Deltagarna menade även att det var bra att SeSam utgick från att ingen kunde någonting och tog allt från grunden, då behövde ingen bli inkastad mitt i undervisningen och förbli oförstående. En deltagare menade att *"Det är bra att de utgår från att ingen kan någonting för då får alla lära sig utan att man behöver skämmas, man vet ju inte om alla kan eller inte och då är det bra att man inte börjar mitt i och tar för givet att alla kan"*.

Något som upplevdes som väldigt negativt var att det endast visats bilder på manliga könsorgan i samband med information om könssjukdomar. *"Det var så jäkla dåligt för vi fick bara se bilder på killar, ingenting på tjejer!"*.

Önskemål

Alla deltagare var överens om att huvudfokus låg på könssjukdomar och hur man skyddar sig mot dem, men att det vore bra att bredda ämnet. Flera deltagare uttryckte önskemål om mer undervisning kring frågor om sexuella läggningar, könsroller, jämlikhet, jämställdhet, normer, ideal och medias påverkan, *"De här sakerna är något som jag tycker att de borde ha tagit upp mer! För det är viktigt, jättemånga tror liksom att allt måste vara på ett visst sätt, de har en bild av hur det ska vara"*. Det framkom även önskemål om djupare beskrivningar av könssjukdomar. Något som flera tog upp var önskemål om att en person utifrån kommer och berättar om sina erfarenheter när denne kom ut som homo-, bi- eller transexuell alternativt en person som drabbats av exempelvis HIV. Angående den tecknade filmen som visats ansågs den vara överklig och barnslig. *"Visa en annan film, den var så konstig, det var en tecknad film med flygande fjärilar och grejer, kändes som något för högstadiet"*.

4.2 Undervisning

Deltagarna var överlag positiva till undervisningen men värderingsövningarna upplevdes som jobbiga för många. Det framkom att SeSam inte är något det pratas om, varken innan eller efter undervisningen. Det pratas inte i klassen och inte heller med sina vänner om det. SeSam tas endast upp under undervisningen, *"det är bara där och då, sedan släpps det"*.

Undervisningsform

SeSam hade genomförts vid två tillfällen, antingen en hel förmiddag eller en hel eftermiddag. Detta upplevdes av några att det blev lite långtråkigt och jobbigt att sitta still och lyssna. De menade att *"man nästan tappade greppet"* när de bara fick sitta och lyssna och det blev svårt att relatera till verkligheten. Deltagarna föreslog att en föreläsare som komplement som berättar om sitt liv och sina erfarenheter, samt fler praktiska inslag skulle göra att det blir lättare att ta till sig.

Deltagarna upplevde inte att undervisningen känts stel eller pinsam. De flesta beskrev SeSams upplägg som lite annorlunda än vanlig undervisning där läraren står framme vid tavlan.

"Vi satt i en rund ring och antingen satt hon med och berättade eller så stod hon och visade ett bildspel, så det har inte varit som vanligt att man ska sitta vid skolbänken med ett papper"

Deltagarna beskrev att upplägget av undervisningen bestått av värderingsövningar, att sitta i en ring och föra diskussioner i stora grupper samt se film och bildspel.

Delaktighet

Deltagarna ansåg att de varit delaktiga och kunnat påverka undervisningens innehåll. Innan SeSam fick alla elever ett formulär där de kunde fylla i önskemål om innehållet i undervisningen. Läraren hade sedan fokuserat extra på det som eleverna önskat. Detta uppfattades som positivt och ett sätt att få vara med och påverka undervisningen. *"De pratade extra om sådant som vi hade önskat, så de lyssnade på oss, det tyckte jag var bra."*

Önskemål

Värderingsövningarna fick både ris och ros, någon tyckte att det var bra att höra vad andra tyckte men flera uttryckte att det var jobbigt att genomföra värderingsövningar och diskussioner i stor grupp och menade att ingen vågade fråga något i rädsla för att framstå som dum inför klasskamraterna. *"Vi hade en sådan här värderingsövning där man skulle ta ställning men det var ju inte så bra i en stor klass för det blir ju gruppsyck, man väljer som andra väljer"*. Deltagarnas förslag till en lösning på problemet skulle kunna vara att de vid värderingsövningarna fick fylla i sina ställningstaganden på ett enskilt papper och sitta och diskutera i mindre grupper.

Det framkom även önskemål om att ha sex och samlevnad integrerat i flera ämnen för att skapa en bättre helhetsbild kring hur saker hör ihop, sex och samlevnad är mer än känslor och könssjukdomar. *"Det kan ju vara bra om det är i flera ämnen för då ser man ju hur det hör ihop, man kanske inte kan få inte det i alla ämnen men i vissa saker för nu blev det ju som en enskild sak och det hör ju ändå ihop med vardagen."*

5. Diskussion

5.1 Sammanfattning av resultatet

Deltagarna upplever att Sesam främst handlat om könssjukdomar. Angående kunskapsutveckling är det delade meningar, några har fått nya kunskaper andra inte. SeSam är uppskattat bland alla deltagare men det framkommer även kritik. Deltagarna lyfter fram att det är bra att undervisningen utgår från att ingen kan något. Något som upplevs negativt att bara bilder på killar visas i samband med information kring könssjukdomar. Flera deltagare uttrycker önskemål om mer undervisning kring frågor om sexuella läggningar, könsroller, jämlikhet, jämställdhet, normer, ideal och medias påverkan och att en person kommer och föreläser om sina personliga erfarenheter.

SeSam har genomförts vid två tillfällen och det är inget deltagarna fokuserar på förutom när de har det. Deltagarna upplever inte att undervisningen känns stel eller pinsam men lektionerna var lite väl långa. Alla deltagare anser att de varit delaktiga och kunnat påverka undervisningens innehåll. Önskemål framkommer om annat upplägg på värderingsövningarna och om att få SeSam integrerat i flera ämnen för att få en helhetsbild.

5.1.1 Sex- och samlevnadsundervisningens innehåll

Ur ett folkhälsoperspektiv är SeSam särskilt angeläget eftersom uppväxten lägger grunden för synen på sexualitet och förutsättningarna för det fortsatta sexuallivet (FHI, 2009; Prop. 2007/08:110 s.86). SeSam spelar även stor roll då sexualdebuten ligger inom åldern då man går gymnasiet (Tikkanen et al. 2011, s.72). Enligt Tolman et al. (2003) är sexuell hälsa omfattande och innefattar STI, graviditet, relationer, identitet, kroppsuppfattning, kärlek, intimitet, värderingar, genus och jämställdhet. STI bör inte utgöra huvuddelen i sex- och samlevnadsundervisningen utan självkänsla och identitet har ofta större betydelse för ungdomar (Centerwall, 2000, s.46, 140). SeSam har dock huvudfokus på STI och kan genom att fokusera mer på andra delar bli ännu bättre i framtiden. Detta påpekas även av deltagarna som exempelvis önskar mer undervisning kring frågor om sexuella läggningar, könsroller, jämlikhet, jämställdhet, normer, ideal och medias påverkan.

I resultatet framkommer det att det är via media och skolan som ungdomar inhämtar kunskap inom sex och samlevnad och att media ger en skev bild. Centerwall (2000, s.11) påpekar att en viktig del av sex och samlevnad är hur vi formar synen på sexualitet, vem är jag? Duger jag? I likhet med detta anser författaren att man bör ta in medias påverkan i relation till normer och ideal för att reda ut frågor som ”jag ser inte ut som de gör på TV”, ”jag stämmer inte överens med hur det står i tidningen, internet och så vidare”. Det innebär också att eleverna får lära sig att filtrera det som står i media och att det i många fall är en förskönad bild.

Studien har inte fokus på deltagarnas personliga erfarenheter och har därför inget resultat på upplevelser av risker, detta är dock viktigt och SeSam har fokuserat på STI vilket relaterar till upplevelser av risker. Studier visar att attityden till kondom användning är negativ bland ungdomar (Larsson et al. 2006; Ekstrand, 2008, s.13). Enligt Herlitz & Ramstedt (2005) samt Marston & King (2006) bedömer ungdomar risker utifrån hur de uppfattar personen som ren eller oren och risken att drabbas av HIV och klamydia upplevs som mycket liten (Tikkanen et al. 2011 s.90-91). Abel & Fitzgerald (2006) samt Larsson et al. (2006) menar att undervisning med små medel kan göra skillnad, genom att ta upp ovan nämnda exempel har SeSam möjlighet att slå hål på myter och attityder. Exempelvis skulle SeSam kunna ta upp att det idag inte är helt osannolikt att drabbas av HIV i och med ökat resande. Christiansson (2006, s.67-68) menar att uppfattningen om att det inte är någon risk att drabbas faktiskt kan leda till ökad förekomst av HIV bland ungdomar. Att ta in en föreläsare som exempelvis är HIV positiv som berättar om sina erfarenheter skulle göra det lättare för ungdomarna att relatera till verkligheten.

5.1.2 SeSam som hälsofrämjande strategi

Tydlig kommunikation mellan sändare och mottagare är viktigt i hälsofrämjande arbete (Jarlbro, 2010, s.73,75). SeSam har till största del lyckats med valet av sändare då alla deltagare ansåg att undervisningen känts avslappnad. En föreläsare som berättar om sitt liv och sina erfarenheter skulle dock utgöra ett bra komplement i undervisningen.

Filmvisandet fick negativ kritik då filmen ansågs för barnslig. Lewis och Knijn (2003) skriver hur viktigt det är med rätt sorts kommunikation för att inte budskapet ska förkastas av mottagaren. Communication behaviour change model tar bland annat upp vikten av att välja rätt kanal för att nå ut med ett budskap (Nutbeam, 2004 s.39-40). Värt att tänka på är att det kan vara så att en kanal som är jättebra för en klass inte alls fungerar för en annan klass.

Empowerment innebär att stärka förmågan hos människor att ta mer kontroll över sin egen hälsa. Empowerment handlar således om att kunna påverka sin vardag och ha kunskaperna för det (Naidoo & Wills, 2007, s.219). Att låta eleverna fylla i formulär med önskemål om innehåll i undervisningen och sedan ta med det de önskat är ett exempel på empowerment. En sådan metod relaterar även till ett hälsofrämjande förhållningssätt som bygger på ett bottom-up perspektiv (Braunack-Mayer & Louise, 2008). SeSam skulle dock kunna utveckla detta genom att lyssna ännu mer på elevernas önskemål om vad de vill ha i undervisningen. Flera deltagare uttryckte önskemål om mer undervisning kring frågor om sexuella läggningar, könsroller, jämlikhet, jämställdhet, normer, ideal och medias påverkan. Genom att lärarna lyssnar till detta men bestämmer utformningen möts bottom-up och top-down på mitten. Som Braunack-Mayer & Louise (2008) skriver är bottom-up mer framgångsrikt än top-down och därför är det viktigt att lyssna på deltagarnas önskemål.

Enligt Centerwall (2000, s.50) kan sexualupplysning betraktas som ett ”trubbigt instrument” om den endast utgår från de vuxnas avsikter och undervisningen måste ske i dialog mellan lärare och elever. Något som Sesam verkligen bör lyssna på från deltagarna är deras önskemål om förändrade värderingsövningar. Undervisning kan inte lyckas när eleverna upplever det som något jobbigt och obekvämt. Detta kan ses som ett konkret bevis på att top-down misslyckas om man inte lyssnar och tar hänsyn till deltagarnas önskemål (Braunack-Mayer & Louise, 2008).

5.1.3 SeSam - vision & mål

Enligt läroplanen ska sex och samlevnad vara ett kunskapsområde inom flera ämnen (Nilsson, 2005, s.172). SeSam är idag något som sker vid ett specifikt tillfälle och inget eleverna pratar om förutom när de undervisas i det. Önskemål framfördes om att få SeSam integrerat i flera ämnen för att få en helhetsbild. Här finns ett gyllene tillfälle att förverkliga visionen om att SeSam ska vara integrerat i olika ämnen (SeSam läsårsplan, s.2). Om SeSam kom som naturliga inslag då och då i all undervisning istället för att förekomma vid ett specifikt tillfälle kanske eleverna skulle prata mer om det. Bara fantasin sätter gränser för hur det kan genomföras men att exempelvis diskutera media i svenska, ideal och normer i samhällskunskapen och varför vårt samhälle ser ut som det gör med våra normer i historia och religion. Matematiken kan räkna på sannolikhet och statistik och så vidare.

I SeSams mål för årskurs 1 står det att eleverna ska ges möjlighet att *”ifrågasätta sina normer och värderingar samt reflektera över dessa”* (SeSam läsårsplan, s.4). Ingen av deltagarna visste vad ordet normer betydde och ingen anser att det var något som man behandlat i undervisningen. Detta är något SeSam bör beakta och åtgärda för att lyckas med sin måluppfyllelse.

Enligt SeSams mål för årskurs 1 ska undervisningen behandla könsroller, jämställdhet och jämlikhet (SeSam läsårsplan, s.4). Deltagarna upplever inte att undervisningen behandlar detta nämnvärt, och det är också något som SeSam bör utveckla för sin måluppfyllelse. Något som upplevs som väldigt negativt är att man i samband med information kring könssjukdomar enbart använder sig av bilder på killar. Detta är något som är oerhört viktigt att tänka på för att uppnå jämställdhet och jämlikhet i undervisningen (Centerwall, 2000, s.18).

Något som är lite otydligt är att i SeSams mål för årskurs 1 framgår det att undervisningen ska vara normbrytande (SeSam läsårsplan, s.4), men vad menas med det egentligen? I såväl forskning som i praktiskt arbete är väl definierade begrepp centralt, i synnerhet om dessa ska utvärderas (Sohlberg & Sohlberg, 2009, s.113). Om tanken är att undervisningen ska vara nytänkande bör målet eventuellt revideras och omformuleras.

5.2 Metoddiskussion

För att en studie ska betraktas med tillförlitlighet (credibility) krävs att den uppfyller vissa kvalitetskriterier (Hamberg, Johansson, Lindgren & Westman, 1994). Då det är en kvalitativ studie utgår följande diskussion från trovärdighet (trustworthiness), bekräftelsebarhet (confirmability), överförbarhet (transferability) och följsamhet (dependability) (Hamberg et al. 1994).

5.2.1 Trovärdighet

Enligt Hamberg et al. (1994) har valet av metod betydelse för trovärdighet. Syftet med studien är att undersöka upplevelser av undervisningen, därav valdes kvalitativ metod vilket lämpar sig bra för detta (Malterud, 2009, s.29-30). Datainsamlingsmetoden var semistrukturerade intervjuer med öppna frågor vilket gav deltagarna stor frihet att utforma sina svar (Bryman, 2011, s.415, 419). Valet av datainsamlingsmetod är en styrka då det är större chans att deltagaren säger det den verkligen menar istället för i en fokusgrupp där en deltagare kan påverkas av de andra deltagarnas åsikter och säga det som förväntas sägas (Bryman, 2011, s.464). Trovärdighet innebär också att man ska kunna följa forskningsprocessen (Hamberg et al. 1994) I metoden beskrivs urval av deltagare, rekryteringsprocess, hur intervjuerna var utformade, hur det genomfördes samt hur miljön var där intervjuerna genomfördes. Intervjuguide och informationsbrev finns även bifogade som bilaga. Dataanalysen är vidare beskriven och illustrerad. Hamberg et al. (1994) menar även att kontexten har betydelse och den finns beskriven i metoden. Relationen mellan deltagare och författare var avslappnad och författaren fick inte känslan av att deltagarna upplevde frågorna som jobbiga.

5.2.2 Bekräftelsebarhet

För bekräftelsebarhet är det viktigt att få klarhet i hur analysen genomförts (Hamberg et al. 1994). Valet av analysmetod motiveras och processen beskrivs samt illustreras med en tabell. Analysen är en tidskrävande process och det finns risk för slarv och att dra slutsatser i förtid (Hamberg et al.1994). För att förhindra detta hämtades inspiration från fenomenologin om att sätta förförståelsen åt sidan och försöka se vad som verkligen sägs. Materialet lästes flera gånger och författaren var öppen för att tänka om samt noga med att jämföra med originalutskriften för att undvika att saker togs ur sitt sammanhang. Forskning får inte ge en skev bild av verkligheten eller en felaktig beskrivning utifrån vad det är avsett att beskriva (Hamberg et al.1994). Resultatet som beskrivs styrks med citat för att bekräfta giltigheten av det som beskrivits.

5.2.3 Följsamhet

För följsamhet krävs flexibilitet, förutsättningarna kan förändras och det gäller att kunna anpassa sig efter dem (Hamberg et al. 1994). I denna studie skedde alla fem intervjuer på samma dag. Det var inte optimalt men smidigast utifrån tillgång på deltagare vilket påverkades av skolans schema samt stundande påsklov. Intervjuerna testades på elever som går i årskurs tre och det var väsentlig skillnad mognadsmässigt mellan dem och deltagarna som gick i årskurs ett. Det var en utmaning att tala med vissa deltagare och författaren fick ibland ”dra” ur svaren. Om författaren vetat att det var så stor skillnad på testintervjuerna och deltagarna hade man med facit i hand ändrat utformningen på frågorna och haft fler specifika frågor och färre öppna. Detta hade varit möjligt om intervjuerna genomförts med flera dagars mellanrum där författaren hunnit transkribera emellan. Det är en utmaning att arbeta med ungdomar, svårt att få fylliga svar och ibland har författaren knappt hunnit klart med frågan innan svaret kom, utan betänketid. Författaren upplever att det i vissa fall berodde på att deltagaren vill komma tillbaka till lektionen snabbt.

5.2.4 Överförbarhet

För att bedöma överförbarhet behövs en beskrivning av sammanhanget kring deltagarna och miljön runt studien (Hamberg et al. 1994). SeSam, skolan och deltagarna beskrivs för att ge läsaren en bild av sammanhanget för studien. Resultatet kan inte generaliseras på andra skolor om ens på Härnösands gymnasium, men det ger en bild av hur det kan se ut. Lärarna som var intresserad av SeSam fick gå en utbildning via skolverket (M. Sjöström, personlig kommunikation, 18 mars, 2011). Därmed kan det tänkas att undervisning inom ämnet ser liknande ut på skolor där andra lärare som också gått utbildningen via skolverket undervisar. Resultatet kan därigenom ge en bild av hur det kan vara på andra skolor med liknande förhållanden som Härnösands gymnasium.

5.2.5 Övriga metodreflektioner

Författaren menar att inspiration hämtas från den fenomenologiska ansatsen, samtidigt sker studien på uppdrag och då kan man undra om det verkligen går att sätta sin förförståelse åt sidan. Detta är ingen studie utifrån den fenomenologiska metodologins principer, men likväl en kvalitativ studie och kvalitativa studier bygger på fenomenologi eller hermeneutik (Malterud, 2009, s.29) Författaren anser därmed att man måste börja någonstans och för att ta till sig den kvalitativa metodologin som forskningsmetod. Denna studie baseras på upplevelser och författaren valde att inspireras av fenomenologin och strävade efter att vara ”blank” och se vad som egentligen sägs, utan att leta, förbise eller vinkla materialet till någons fördel.

I informationsbrevet (bilaga 1) står det utvärdering. Uppdraget var till en början en utvärdering, men det framgick sedan att utvärdering måste ske enligt modeller vilket denna studie inte gjort. Uppdraget ändrades till en undersökning vilket fortfarande är användbart för Härnösands gymnasium.

Ingen fråga har ställts kring graviditet eller droger. Frågeställningen och intervjuguiden var utformad från SeSams läsårsplan och där benämndes ej detta. Det kan dock antas att information om graviditet ingick i undervisningen kring preventivmedel.

5.2.6 Förslag på framtida studier

I bakgrunden framkommer det mycket om synen på risker med sex och attityder till kondomanvändning. I denna studie togs det inte upp något kring upplevelser av risker eller attityder. Andra studiedesigner och metoder skulle dock kunna få fram sådana perspektiv, exempelvis skulle kanske fokusgrupper få fram attityder medan enkäter skulle kunna fokusera på personliga erfarenheter kring riskupplevelse.

6. Slutsats

- **Har eleverna upplevt att undervisningen gett dem nya kunskaper i sex och samlevnad?**

Några deltagare anser att de fått nya kunskaper medan andra menar att SeSam bara var repetition.

- **Vad har eleverna upplevt att SeSam innehållit?**

SeSam har mest handlat om könssjukdomar och flera deltagare uttrycker önskemål om mer undervisning kring frågor om sexuella läggningar, könsroller, jämlikhet, jämställdhet, normer, ideal, medias påverkan samt en person som kommer och föreläser om sina erfarenheter.

- **Hur har eleverna upplevt att undervisningsformen inom SeSam varit?**

SeSam har genomförts vid två tillfällen och lektionerna har upplevts som långa. Att bjuda in en föreläsare som komplement skulle göra det lättare att relatera till verkligheten. Värderingsövningarna upplevs som både intressanta och jobbiga.

- **Har eleverna upplevt att de har varit delaktiga och haft möjlighet att påverka undervisningens innehåll?**

Alla deltagare upplever att de hade varit delaktiga och kunnat påverka undervisningens innehåll i och med att de fick fylla i ett formulär med önskemål kring vad SeSam innehålla.

Referenser

- Abel, G., & Fitzgerald, L. (2006). 'When you come to it you feel like a dork asking a guy to put a condom on': is sex education addressing young people's understandings of risk?. *Sex Education*, 6, (2), 105–119.
- Braunack-Mayer, A., & Louise, J. (2008). The ethics of Community Empowerment: tensions in health promotion theory and practice. *Promotion & Education*, 15, (3), 5-8.
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (2 uppl.). Malmö: Liber.
- Centerwall, E. (2000). "Kärlek känns! Förstår du": Samtal om sexualitet och samlevnad i skolan. (2 uppl.). Skolverket.
- Christiansson, M. (2006). *What's behind sexual risk taking?: exploring the experiences of Chlamydia-positive, HIV-positive, and HIV-tested young women and men in Sweden*. Umeå: Umeå Universitet.
- Ekstrand, M. (2008). *Sexual Risk Taking – Perceptions of Contraceptive Use, Abortion, and Sexually Transmitted Infections Among Adolescents in Sweden*. Uppsala: Uppsala Universitet.
- Hamberg, K., Johansson, E., Lindgren, G., & Westman, G. (1994). Scientific Rigour in Qualitative Research – Examples From a Study of Women's Health in Family Practice. *Family Practice*, 11, (2), 176-181.
- Herlitz, C., & Ramstedt, K. (2005). Assessment of Sexual Behavior, Sexual Attitudes, and Sexual Risk in Sweden (1989–2003). *Archives of Sexual Behavior*, 34, (2), 219–229.
- Härnösands kommun. Hämtat den 5 maj 2011.
<http://www.harnosand.se/skolaochutbildning/gymnasium/varautbildningar.434.html>
- Jarlbro, G. (2010). *Hälsokommunikation: en introduktion*. Lund: Studentlitteratur.
- Larsson, M., Eurenus, K., Westerling, R., & Tydén, T. (2006). Evaluation of a sexual education intervention among Swedish high school students. *Scandinavian Journal of Public Health*, 34, (02), 124-131.
- Lewis, J., & Knijn, T. (2003). Sex Education Materials in The Netherlands and in England and Wales: a comparison of content, use and teaching practice. *Oxford Review of Education*, 29, (1).
- Malterud, K. (2009). *Kvalitativa metoder i medicinsk forskning: en introduktion*. (2 uppl.). Lund: Studentlitteratur.
- Marston, C., & King, E. (2006). Factors that shape young people's sexual behaviour: a systematic review. *The Lancet*, 368, 1581-86.
- Naidoo, J., & Wills, J. (2007). *Folkhälsa och hälsofrämjande insatser*. Lund: Studentlitteratur.
- Nilsson, A. (2005). *Hela livet – 50 år med sex- och samlevnadsundervisning*. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling.

Nutbeam, D. (2004). *Theory in a nutshell: a practical guide to health promotion theories*. (2 uppl.). Sydney: McGraw-Hill.

Oakley, A., Fullerton, D., Holland, J., Arnold, S., France-Dawson, M., Kelley, P., & McGrellis, S. (1995). Sexual health education interventions for young people: a methodological review. *British medical journal*, 310, (6973).

Regeringens proposition 2007/08:110. En förnyad folkhälsopolitik. Stockholm: Socialdepartementet.

SeSam läsårsplan. *Läsårsplan för Sex och Samlevnadsundervisningen, gymnasiet Härnösand*. Härnösands kommun.

Sohlberg, P., & Sohlberg, B.M. (2009). *Kunskapens former: Vetenskapsteori och forskningsmetod*. Malmö: Liber.

Statens folkhälsoinstitut. (2009). Hämtat den 22 mars 2011. <http://www.fhi.se/Om-oss/Overgripande-mal-for-folkhalsa/8-Sexualitet-och-reproduktiv-halsa/>

Statistiska centralbyrån. Hämtat den 5 maj 2011. <http://www.ssd.scb.se/databaser/makro/SaveShow.asp>

Tikkanen, R.H., Abellson, J., & Forsberg, M. (2011). *UngKAB09: Kunskap, attityder och sexuella handlingar bland unga*. Göteborgs: Göteborgs Universitet.

Tolman, D. L., Striepe, M. I., & Harmon, T. (2003). Gender matters: Constructing a model of adolescent sexual health. *Journal of Sex Research*, 40, (1), 4-12.

World Health Organization. (2006). *Defining sexual health Report of a technical consultation on sexual health 28–31 January 2002, Geneva*. Geneva: World Health Organization.

World Health Organization. (2007). *Global strategy for the prevention and control of sexually transmitted infections: 2006-2015. Breaking the chain of transmission*. World Health Organization.

Bilaga 1 Informationsbrev

Vill Du medverka i en utvärdering av SeSam?

Jag heter Ida Nordin och har fått i uppdrag av Härnösands gymnasium att göra en utvärdering av SeSam. För att kunna genomföra detta behöver jag Din hjälp för att få reda på vad Ni tycker. Detta kommer att genomföras med en intervju som kommer ta max en timme.

Syftet är att undersöka upplevelser av SeSam hos er elever. Fokus är på era uppfattningar om undervisningen, inga frågor om era personliga erfarenheter om sex och samlevnad kommer att ställas. Resultatet kommer sedan att sammanställas i en uppsats.

Datum för intervjun är 18 eller 19 april och den sker här på skolan under skoltid. Intervjuerna kommer att spelas in, men Du är självklart anonym och inget av det Du säger kommer att kunna kopplas till Dig. Du kan välja att inte svara på frågor eller ångra det Du sagt. Det är helt frivilligt och Du kan när som helst avbryta Ditt deltagande.

Anledningen till att den här studien är viktig är för att kunna utveckla SeSam, lyfta det som varit bra och förändra det som varit mindre bra.

Jag hoppas att Du vill ställa upp!

Ring, skicka ett sms eller maila

Uppge: Namn, program och ditt mobilnummer senast fredag den 15/4.

Det är bara jag som kommer att veta att Du hört av dig!

Ida Nordin, studerande vid institutionen för hälsovetenskap, Mittuniversitetet Sundsvall.

Mobil: 070-XXX XX XX

Mail: idnoxxx@student.miun.se

Bilaga 2 Intervjuguide

Informera: Det här är ju en utvärdering med fokus på Dina upplevelser av undervisningen så utgå från Dig själv när du svarar. Etik (frivilligt, anonymt, inte svara på frågor, hoppa av, ångra det man sagt), tveka inte att fråga om du inte förstår frågan eller undrar över något annat. Jag kommer spela in ditt namn, program och ålder för min egen skull men sedan kommer namn, kön och årskurs raderas. I uppsatsen kommer endast årskurs, program och fördelningen av kön att redovisas. Har du några frågor?

Spela in Intervjunummer, namn, program och årskurs

Undervisningsform

- Kan du berätta lite om SeSam? Vad har det innehållit?
- Upplever du att undervisningen har känts avslappnad (lärarens förhållningssätt o.s.v.)?
- Hur har ni elever haft möjlighet att påverka undervisningens innehåll och upplägg? (Känns det som att de har tagit till sig era önskemål)
- Hur upplever du att undervisningsformerna varit? (Nytt och normbrytande eller precis som tidigare)
- Har du upplevt att undervisningen av SeSam haft naturliga inslag i olika ämnen, (varit integrerat) **Följdfråga:** har det varit vid specifika tillfällen?

Effekt

- Jag tänker inte fråga VAD du lärt dig utan OM du lärt dig något nytt inom sex och samlevnad efter SeSam? Men du får gärna berätta vad du tagit till dig, vad som varit bra.
- Hur har SeSam tagits emot i klassen, hur går snacket, är det positivt, negativt eller säger man inget alls?

Innehåll

- Upplever du att det är något som varit överflödigt eller att det är något som saknats i undervisningen?
- Ofta förknippas sex och samlevnadsundervisningen med information om könssjukdomar och preventivmedel men jag undrar om SeSam tagit upp andra delar? Jag tänker på känslor, identitet, självkänsla, sexuell läggning, relationer osv.
- Har man tagit upp frågor som könsroller, jämlikhet och jämställdhet? **Följdfråga:** Hur då?
- Har man tagit upp/pratat om normer, ideal och medias påverkan? **Följdfråga:** Hur då?
- Har ämnet kopplats till alkohol? **Följdfråga:** Hur då?

Framtid

- Om du skulle berätta för en utomstående person, ex en kompis, hur skulle du då beskriva dina upplevelser av SeSam?
- Vad är ditt tips/råd för att SeSam ska kunna utvecklas och bli bättre i framtiden?